

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Pro Publio Quintio

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

M. TULLII CICERONIS
PRO
PUBLIO QUINTIO,
ORATIO PRIMA.

SYNOPSIS.

Quæstio. An si Sex. Quintius vadimonium non deservierit, Sexto Navio bona Quintii ex editis prætoris possidere liceat? Actor, Navius. Patronus Navii, Hortensius. Reus, Quintius. Patronus Quintii, Cicero: Judex, Aquilius: Adseffores C. Lucullus, Quintillius, M. Marcellus. Acta hæc oratio in Comitio, Ciceroe 26. aetatis annum agente, anno urbis 672. & in eadem vixisse Cicero videtur.

Uæ res in civitate dux plurimùm 1 pos- sunt, hæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore, *summa gratia*, & *aliquan- tia*: quarum alteram, C. Aquilli, ve- reor, alteram, metuo, eloquentia Qu. Hortensii 2 ne me dicendo impediatur, non nihil commoveor: gratia Sex. Na- vii ne P. Quintio noceat, id verò non mediocriter petri- mesco. Neque hoc tant opere quietè dùm videretur, hæc summa in illis esse, si in nobis essent saltem mediocria, verùm ita se res habet, ut ego, qui neque usu satis, & ingenio parum possùn, cum patreuo *disertissimo* comparer: Pub. Quintius cui tenues opes, nullæ facultates, exigua amico- rum copie sunt, cum *de vi suo gratissimo* contendat. Illud 3. quoque nobis accedit incommodum, quod M. Junius 3 qui hanc causam, Aquilli, aliquoties apud te egit, homo & in aliis causis exercitatus, & in hac multum, & sæpe versa- tus, hoc tempore abest, nova legatione impeditus: & ad me ventum est, qui, ut summa haberem cetera, *temporis* quidem certè vix satis habui, ut rem tantam, torcentro- 4. versis implicatam, possèm cognoscere. Ita, quod mihi conclusit in ceteris causis esse adjumento, 4 id quoque in hac causa deficit, nam, quo minus *ingenio* possùm, subli- dio mihi *diligentiam* comparavi: quæ quanta sit, nisi tem- pus, & spatium datum sit, intelligi non potest. Quæ quo plura sunt, C. Aquilli, eo te 5 & hos, qui tibi in consilio adfunt, meliori mente 6 nostra verba audire oportebit:

ut multis incommodis veritas debilitata, tandem æquitate- raliū virorum recreetur. Quod si tu judex 7 nullo præsi- dio fuisset videbere contra *vim & gratiam*, solitudini, atque *inopie*: si apud hoc consilium ex opibus, non ex veritate causa pendetur: profectò 8 nihil est jam sanctum, atque sincerum in civitate: nihil, quod humilitatem cuiusquam, *gravitas & virtus iudicii* consoletur. Certè aut apud te, & eos, qui tibi adfunt, veritas valebit: aut ex hoc loco repulsa vi & gratia, locum 9 ubi consistat, reperire non poterit. 10 Non eò dico, C. Aquilli, quò mihi veniat in du- bium tua fides, & constantia, aut quò non his, quos tibi advocasti, 11 viris electissimis civitatis, spem summam habere P. Quintius debeat: Quid ergo est? Primum ma- gnitudo periculi 12 summo timore hominem afficit, quod *uno iudicio* de fortunis omnibus decernit: idque dum cogitat, non minus sæpe ei venit in mentem *potestas*, quam *agrestatis* tuæ; propterea quòd OMNES, QVORVM IN AL- terius manu vita posita est, sæpius illud cogitant, quid possit is, cujus in ditione, ac potestate sunt, quàm, quid debeat facere. Deinde habet adversarium P. Quintius *verbo*, Sex. Navium: *re vera*, huius ætatis homines disertissi- mos, fortissimos, 13 ornatissimos, nostræ civitatis: qui com- muni studio, summis opibus Sext. Navium defendunt: si id est defendere, *cupiditati alterius obtemperare*, quò is facilius, quem velit, iniquo iudicio opprimere possit. Nam 8. quid hoc iniquius, aut indignius, C. Aquilli, 14 dici, aut commemorari potest, quàm me, qui caput alterius, famam,

fortu-

1. *Possunt hæc contra nos*,] Gruteri MS. non habet hæc.

2. *Ne me dicendi impediatur*,] Pall. plerique & liber Fulvii Vrsini, *nome in dicendo*, quod non displicebat Gulielmo.

3. *Qui hanc causam, Aquilli, aliquoties apud te egit*,] Si standum veteris libris, et cetera sunt omnino, *causam Aquilli*.

4. *Id quoque in hac causa*,] Lambinus, *id quoque me*, sed præ- ter miss.

5. *Et hoc qui tibi in consilio adfunt*,] Sic Pal. septimus, ceteri ad unum omnes, *in consilio sunt*.

6. *Nostre verba audire*,] Pal. sec. ac tert. *obedire*.

7. *Nullo præsidio fuisset videbere*,] Lambini editio, *nullis*; sed præ- ter miss.

8. *Nihil est jam sanctum atque sincerum*,] Annotavit Gulielmus re- stare in editione Lugdun. veteri, *neque sincerum*.

9. *Ubi consistat*,] Editio illa sub primam typographiæ infantiam na- ta, *ubi res consistat*; neque aliter Pall. octo aut Gruter.

10. *Neque eò dico*,] MS. Falkenburgii, *Neque*.

11. *Viris electissimis civitatis*,] Gulielmus conjicit *selectiss.*

12. *Summo timore hominem afficit*,] Editio antiqua, *conficit*.

13. *Ornatissimos nostræ civitatis*,] Reperit etiam in Pal. quinto & sexto aliorum *hæreticissimos*. Horomannus autumat scribi posse *fi- rentissimos*.

14. *Dici aut commemorari potest*,] Si voces istæ abessent à libris, mi- nime eas requirerem.

fortunatque defendam, *priore loco causam dicere*: cum praeferim Quint. Hortenius, qui hoc iudicio parteis accusatoris obtinet contra me sit dicturus: cui summam copiam, facultatemque dicendi natura largita est? Ita sit, ut ego, qui tela depellere, & vulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam 1 telum adversarius nullum jecerit: illis autem id tempus impugnandi detur, cum & vitandi illorum impetus potestas adempta nobis erit: & si qua in re, id quod parati sunt facere, 2 falsum crimen, quasi *venenatum aliquod telum*, jecerint, medicinae faciendae. 3. Focis non erit. Id accidit praeoris iniquitate, & injuria: 4. primum quod contra omnium *consuetudinem*, iudicium prius de probro, quam de re, maluit fieri: deinde, quod ita constituit idipsum iudicium, ut reus, antequam verbum accusatoris audisset, causam dicere cogeretur, quod eorum gratia, & potentia factum est, qui *quasi sua rei antehomos agatur*, ita dil. genit. Sext. Navii studio, & cupiditati morem gerunt: & in ejusmodi rebus opes suas expertuntur, in quibus, *QVO ELVS* propter virtutem, nobilitatemque possunt, eo minus, quantum possint, debent offendere. 5. Cum tot, tantisque difficultatibus affectus, atque afflictus, in tuam, C. Aquilli, fidem, veritatem, misericordiam P. Quintius confugerit: cum adhuc ei propter vim adversariorum non *ius par*, non agendi potestas eadem, non magistratus aequus reperiri poterit: cum ei summam per injuriam omnia inimica, atque infesta fuerint: te, C. Aquilli, vosque qui in consilio adestis orat atque obsecrat, ut multis injuriis jactatam, atque agitatam aequitatem, in hoc tandem loco consistere, & confirmari patiamini. Id quo facilius facere possitis, dabo operam, ut a principio, res quemadmodum gesta, & contracta sit, cognoscatis. C. Quintius fuit P. Quintii hujus fratris: 3 sane ceterarum rerum paterfamilias & prudens, & attentus, una in re paulo minus consideratus, qui societatem cum Sex. Navio fecerit, viro bono, verum tamen non ita instituit, ut jura societatis, & officia 4 certi patrisfamilias nosse posset: non quo ei deesse ingenium, / nam neque parum facetus scura Sex. Navius, neque inhumanum praeco est umquam existimatus. / Quid ergo est? Cum ei natura nihil melius, quam vocem, dedisset, pater nihil, praeter libertatem, reliquisset: *vocem in quaestum contulit*: libertate usus est, quo 12. impunius dicax esset, Quare quod socium tibi eum velles adungere, nihil erat, nisi ut *in tua pecunia condisceres*, qui pecunia fructus esset. tamen inductus consuetudine, ac familiaritate Quintius fecit, ut dixi, societatem earum rerum, quae in Gallia comparabantur. Erat ei pecuaria res ampla, & rustica, sane bene culta, & fructuosa. Tollitur 5 ab arriis Liciniis, atque 6 a praconum confessu in Galliam Navius, & trans Alpes usque transfertur. *Fit magna mutatio loci, non ingenii*. Nam, qui ab adolescentulo quaestum sibi instituisse sine impendio; posteaquam nescio quid impendit, & in commune contulit: mediocri quaestum contentus esse non poterat. Nec mirum, si is, qui vocem venalem habuerat, ea, quae vox quaesiverat, magno sibi quaestui fore putabat. Itaque hercule haud mediocriter de commisso, 7 quidquid poterat, ad se in privatam domum

sevocabat. qua in re ita diligens erat, quasi si, qui magna fide societatem gererent, ARBITRIUM PRO SOCIO condemnari solerent. Verum his de rebus non necesse habeo dicere ea, quae me P. Quintius cupit commemorare: 8 tamen si causa postulat, non flagitat, praeteribo. Cum annos jam complureis societas esset, & cum saepe suspectus Quintio Navius fuisset, neque ita commode posset rationem reddere earum rerum, quas *libidine*, non *ratione* gesserat: moritur in Gallia Quintius, cum adestet Navius: & moritur repente. heredem testamento reliquit hunc P. Quintium: ut, AD QVEM SYMMVS moeror morte sua veniebat, ad eundem summus honos quoque perveniret. Quo *mortuo*, nec ita multo post in Galliam proficiscitur Quintius. Ibi cum isto Navio familiariter vivit. annum ferè una sunt, cum & de societate inter se multa communicarent, & de tota illa ratione, atque re Gallicana: neque interea verbum ullum interposuit Navius, aut societatem sibi quidpiam debere, aut privatim Quintium debuisse. Cum artis alieni 9 aliquantulum esset relictum, quibus nominibus pecuniam Romae curari oporteret: auctionem in Gallia P. hic Quintius Narbone se facturum esse proficitur, earum rerum, quae ipsius erant privatae. Ibi tum vir optimus, Sex. Navius, hominem multis verbis deterret, ne auctionetur: eum non ita commode posse *eo tempore*, quae profcripisset, vendere. Romae sibi numerorum facultatem esse, quam, si sciret, communem existimaret, pro fraterna illa necessitudine, & pro ipsius affinitate. nam Pub. Quintii consobrinam habet in matrimonio Navius, & ex ea liberos. Quia, quod virum bonum facere oportebat, id loquebatur Navius: creditit Quintius, *EV M, QVI* orationem bonorum imitaretur, facta quoque imitaturum, auctionem velle facere desistit: Romam proficiscitur: decessit ex Gallia Romam simul Navius. Cum pecuniam 17. C. Quintius P. Scapulae debuisset, perte, C. Aquilli, decedit P. Quintius, quod liberis ejus dissolveret. Hoc eo 10 per te agebatur, quod propter arariam rationem non satis erat in tabulis inlaxisse, quantum deberetur, 11 nisi ad Castoris quaesisset, quantum solveretur. Decidis, statuisque tu propter necessitudinem, quae tibi cum Scapulis est, quid iis ad denarium solveretur. Haec omnia Quintius agebat auctore, & consuasore Navio. *Nec mirum*, si ejus utebatur consilio, cujus auxilium sibi paratum putabat. non modò enim pollicitus erat in Gallia, sed Romae quotidie, 12 simulatque sibi hic annuisset, numeraturum se dicebat. Quintius porro istum posse facere videbat; debere intelligebat: mentiri, quia *causa*, cur mentiretur, non erat, non putabat, quasi homo nummos haberet, ita constituit Scapulis se daturum. Navium certiore facit: rogat, ut curet, quod dixisset. Tum iste vir optimus (vereor, ne se *derideri putet*, 19. quod iterum jam dico, *optimus*,) qui hunc in summas angustias adductum putaret; ut eum suis conditionibus in ipso articulo temporis adstringeret, assem sese negat daturum, nisi prius de rebus, rationibusque societatis omnibus decidisset: & scisset, sibi cum Quintio controversia nihil futurum. Posterius, inquit, ista videbimus, Quintius: nunc hoc velim cures (si tibi videtur) quod dixisti. Negat se alia

1. *Telum adversarius nullum jecerit*.] Pal. pr. at enim codex S. Victoris edd. antiquata, Pall. item mss. septem nullum *legerit*.

2. *Falsum crimen quasi venenatum telum jecerint*.] Hic iterum scripti iidem & cusi olim, *legerint*.

3. *Sane ceterarum rerum paterfamilias*.] Defendit hanc scripturam Hottomanus lib. 14. Observat. cap. 11.

4. *Certi patrisfamilias*.] Examinat hanc vocem Henr. Stephanus lib. 11. Schediasmatum.

5. *Ab arriis Liciniis*.] Consultatur super hujus loci non vulgata interpretatione, Muretus lib. xvi. Var. Lect. cap. 19.

6. *A praconum confessu*.] S. Victoris praetorium, quod non displicebat Gualterio, dictum eo modo, quo *parentum*.

7. *Quidquid poterat*.] Pall. plerique *quod quidque*; quomodo & S. Victoris.

8. *Tamen si causa postulat, tamen quia, &c.*] Sic omn. mss. editique antiquitus.

9. *Aliquantulum esset relictum*.] Pall. o. item Grut. nec non edd. vet. aliquantulum.

10. *Per te agebatur*.] Pal. quart. quint. sext. *agebatur*, neque aliter codex S. Victoris.

11. *Nisi ad Castoris quaesisset*.] Ausus sum mutare lectionem hactenus receptam, quod cum uno ore ferme cuerentur Pall. sane haud aliter pr. sec. tert. sext. nam quart. sept. oct. *ad Castoris templum*, quint. *ad quaestoris templum*, & vero similis est tyrogaphos finxisse nisi a *quaesitoribus* quaesisset.

12. *Simulatque sibi hic annuisset*.] Lambinus reclamantibus, inquit, libris reposuit, *innuisset*. Porro Pal. sext. solum habet, *simul annuisset*, exclusis intermediis.

se alia ratione facturum, quod promississet, non plus sua referre, quam si i cum auctorem venderet, domini iussu
 21 quippiam promississet. Destititione illa percussus Quintus
 a Scapulis paucos dies aufert: in Galliam mittit, ut ea,
 quae profcriperat, venirent: *describitur tempore absens auctio-*
natur: Scapulis difficiliore conditione dissolvit. tunc ap-
 22 pellat ultro Nævium, ut, quoniam suspicaretur aliqua de
 re fore controversiam, videret, ut quam primum, & quam
 minima cum molestia tota res transigeretur. Dat iste ami-
 cum M. Trebellium: nos communem necessarium, qui
 istius domi erat educatus, & quo utebatur iste plurimum,
 propinquum nostrum, Sext. Alphenum. Res convenire
 nullo modo poterat: propterea quod hic *mediocri praeda contentus non erat,*
 23 Itaque ex eo tempore 2 res esse in vadimonium coepit.
 Cum vadimonia saepe dilata essent, & cum aliquantum
 temporis in ea re esset consumptum, 3 neque quidquam
 perfectum esset: venit ad vadimonium Nævius. Oblecto,
 C. Aquilli, vosque, qui adestis in consilio, ut diligenter at-
 tendatis, ut singulare genus fraudis. & novam rationem *in-*
vidiarum cognoscere possitis. Ait, se auctonatum esse in Gal-
 lia: quod sibi videretur, se vendidisse: curasse, ne quid
 sibi societas deberet: se jam neque vadari amplius, neque
 vadimonium promittere. si quid agere secum velit Quintus,
 non recusare. Hic, cum rem Gallicanam cuperet re-
 visere: hominem in praesentia non vadatur. ita sine vadi-
 monio disceditur. Deinde Romae dies xxx. ferè Quintus
 commoratur. cum ceteris, quae habebat, vadimonia disset,
 24 ut ex pedibus in Galliam proficisci posset. proficiscitur. Roma
 egreditur 4 ante diem 11. Kalend. Februarii, Scipione
 & Norbano Cos. s. Quaslo, ut eum diem memoriae manda-
 ris. L. Albius, Sext. filius, 5 Quirina, vir bonus, & cum
 primis honestus, una profectus est. Cum venissent ad Va-
 da Volaterrana quae nominantur, vident per familiarem
 Nævii, qui ex Gallia pueros venales isti adducebat, L.
 Publicium, qui, ut Romam venit, narrat Nævio, quod
 in loco viderit Quintium. 6 quod nisi ex Publicio [narratum
 Nævio esset, non tam cito res in contentionem venis-
 25 set. Tum Nævius] pueros circum amicos dimittit: ipse
 suos necessarios ab atris Liciniis, & à faucibus macelli
 corrogat, ut ad tabulam Sextiam sibi adsint hora secunda
 postridie. veniunt frequentes. 7 testificatur iste, P. QUIN-
 TIUM NON STITISSE, UT SE STITISSE. 8 tabula maxi-
 maz signis hominum nobilium consignatur: disceditur.
 postulat à Burrieno pratore Nævius, ut *ex edicto bona posside-*
re liceat. Iussit bona profcribi ejus, quicum familiaritas
 fuerat, societas erat, astitas, *liberij istius vi vii,* divelli nullo
 26 modo poterat. Qua ex re intelligi facile potuit, NVLLVM
 ESSE officium tam sanctum, atque solemne, quod non ava-

ritia comminuere, atque violare soleat. Etenim si *veritate*
 amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur: necesse
 est, iste, qui amicum, socium, affinem, fama ac fortunis
 spoliare conatus est, vanum se, & perfidiosum, & impium
 esse fateatur. Libellus Sex. Alphenus, procurator P. Quin-
 27 ti, familiaris & propinquus Sex. Nævii, deicit: servulum
 unum, quem iste prehenderat, abducit: denunciat, *esse*
procuratorem esse: istum, æquum esse famæ, fortunisque P.
 Quintii consulere, & adventum ejus expectare. quod si
 facere nolit, 9 atque imbiberit ejusmodi rationibus illum
 ad suas condiciones perducere, sese nihil precari: & si
 quid agere velit, iudicio defendere. Hæc dum Romæ ge-
 28 runtur, Quintius interea 10 contra jus, consuetudinem, edita
 pratorum, de saltu, agroque communi à servis communibus
 videtur. Existima, C. Aquilli, modo, & ratione omnia
 Romæ Nævium fecisse, si hoc, quod per literas istius in
 Gallia gestum est, recte atque ordine factum videtur. Ex-
 pulsus, atque eiectus è prædio Quintius, accepta in ligni in-
 juria, contigit ad C. Flaccum imperatorem, qui tum erat in
 provincia: quem, ut ipsius dignitas poscit, honoris gratia
 homino. Is eam rem quam vehementer vindicandam pu-
 tarit, ex decretis istius poterit cognoscere. Alphenus in-
 29 terea Romæ cum isto gladiatore vetulo quotidie pugna-
 bat. utebatur populo sanè suo, propterea 11 quod iste ca-
 put petere non desinebat. 12 iste postulat, ut procurator iudica-
 tum solvi satisdaret. negat Alphenus, æquum esse, procura-
 torem satisdare, quòd res satisdare non deberet, si ipse ad-
 esset. Appellatur tribunus. 13 à quibus cum esset certum
 auxilium petitur, 14 ita tamen disceditur, ut idibus Se-
 ptembribus 15 P. Quintium sisti Sext. Alphenus promitte-
 ret. Venit Romam Quintius: vadimonium sistit. Iste, 30
 homo acerrimus, bonorum possessor, expulsor, ereptor,
 annuus, & sex menses nihil petit: quiescit: conditio-
 nibus hunc, quoad potest, producit: à Cn. Dolabella de-
 nique prætor postulat, ut sibi Quintium iudicatum sibi
 satisdaret, ex formula, Quod ab eo petat, 16 QVONIAM
 EIVS, EX EDICTO PRÆTORIS, BONA DIES XXX.
 POSSESSA SINT, non recusabat Quintius, quin 17 ita
 satisdare juberet, si bona possessa essent ex edicto. Decer-
 nit: quam æquum, nihil dico, unum hoc dico, novum:
 & hoc ipsum tacuisse mallem, quoniam utrumque quis
 intelligere potuisset. 18 jubet P. Quintium sponsonem
 cum Sex. Nævio facere. 19 SI BONA SUA EX EDICTO P.
 BURRIENI PRÆTORIS DIES XXX. POSSESSA ESSENT.
 Recusabant qui aderant tum Quintio. demonstrabant, de
 re iudicium fieri oportere, ut aut uterque inter se, aut neuter
 satisdaret: non necesse esse famam alterius in iudicium
 venire. Clamabat porro ipse Quintius, sese idcirco nolle
 31 satisdare, ne videretur iudicasse bona sua ex edicto possessa
 esse.

1. Cum auctorem venderet.] Pal. sextus auctio.

2. Res esse in vadimonium coepit.] Dicitur coepit, non legitur in Pal. sec. & forte subintelligenda.

3. Neque quidquam perfectum esset.] Placet istud planè Hotomano. at Pall. tamen meliorem, profectum.

4. Ante diem 11. Kalend. Februar.] Sic ed. voluerunt Hotomannus & Lambinus, quod infra cap. 18. repetitur, pridie Kalend. Februar. verum edd. omnes priores, item mss. nostri sex septem, palam habent, vel IIII. Kalend. vel quartam Kal.

5. Quirina.] Eadem edd. item mss. Quirina.

6. Quod nisi ex Publicio [narratum, &c.] Lectio corruptissima, neque Cicerois. Gruteri enim mss. solummodo habebat, quod ubi ex Publicio agerit, pueros cum omnis intercediis. Equidem nihil deesse puto, Tulliumque, apostrophæ usum, scripsisse: quod ubi ex Publicio; pueros circum, antea, &c.

7. Testificatur iste, P. Qui istum non stitisse, & se stitisse.] Est ab Hotomani libro & Manutii conjectura, advertantibus nihilominus editionibus prioribus & mss. nostris, nam euss retro: testificatur isti P. Quintium non stitisse, & se stitisse.

8. Tabula maxima signis.] Annotat Gulielmius in S. Victoris fuisse, maxime.

9. Atque imbiberit ejusmodi rationibus.] Sic aliorum mss. vulgati prius, imbiberit; alii, imbiberit.

10. Contra jus, consuetudinem, edita Prætorum.] Priores edd. contra jus

& consuetudinem, edita Prætoris.

11. Quod iste. caput petere, &c.] Gulielmius annotat fortè legendum

iste, sed nihil variant mss. nostri.

12. Iste postulat ut, &c.] Editiones primæ, item Pal. quart. sext. p-

stulat.

13. A quibus cum esset certum auxilium petitur.] Vox ultima, non sa-

tisfacit mihi, videtur prius ejus loco fuisse, vitium. sed sic non cohz-

ret prioribus.

14. Ita tamen disceditur.] Sic Pal. pr. sed solus. ceteri enim, ut &

edd. primæ ita tum.

15. P. Quintium sisti.] Verbum sisti non videtur in Pal. sec. aut

tertio.

16. Quoniam ejus ex edicto Prætoris bona dies xxx.] Hæc est lectio li-

bri S. Victoris, meliorum mss. Pall. alii habent, vel Prætoris R. vel Præ-

toris Romæ, vel Prætoris Romanæ.

17. Ita satisdare juberet.] Clamat Lambinus legendum vel invitis

omnibus mss. juberetur.

18. Jubet P. Quintium sponsonem cum Sexto Nævio facere.] Recipit in

contextum Hotomanni conjecturam: Quintium aut satisdare aut spon-

sonem, &c. Lambinus.

19. Si bona sua ex edicto possessa essent.] Ita solum codex Gruteri; S.

enim Victoris, item Pall. septem, possessa non essent.

esse. sponsonem porro si istiusmodi faceret : se (id quod nunc evenit) de capite suo priore loco e causam esse dicturum. Doblabella (quemadmodum solent HOMINES NOBILES; seu recte, seu perperam facere cœperunt, ita in utroque excel- lunt, ut nemo nostro loco natus 1 assequi possit) injuriam facere fortissimè perseverat : 2 aut satisdare, aut sponsonem jubet facere : & interea recusantibus nostris advocatos a- 30 ccertimè submoveri. Conturbatus sanè discedit Quintius; neque mirum, cui hæc optio tam misera, tamq; iniqua da- retur, ut aut ipse se capitis damnaret, si satisdedisset : aut causam capitis, si sponsonem fecisset, priore loco diceret. Cum in altera re, causâ nihil esset, quin 3 secus judicaret ipse de se; quod *judicium gravissimum* est : in altera spes esset ad talem ramentum virtum, iudicem, veniendi, unde eo plus opis auferret, quod minus attulisset gratiæ : sponsonem facere maluit : fecit. te iudicem, C. Aquilli, sumit, ex sponso egit. 31 in hoc summa iudicii, causaque tota consistit. Iudicium esse, C. Aquilli. non dere pecuniaria, sed de fama, fortu- nisque P. Quintii vides. Cum majores ita constituerint, ut QVI PRO CAPITIS diceret, in posteriore loco diceret : nos inaudita criminatione accusatorum, 4 priore loco causam dicere intelligis : eos porro, qui defendere confuerunt, vi- des accusare : & ea ingenia *conversi ad perniciem*, quæ antea versabantur in salute atque auxilio ferendo. Illud etiam rebitur, quod hesternò die fecerunt, ut 5 te in jus ad- ducerent, ut nobis tempus, quam diu diceremus, præstitueres : quam rem facile à prætoris impertrafent, nisi tu, quod esset 34 ius, & officium, 6 partesque docuisses, neque nobis adhuc præter te, quisquam fuit, ubi nostrum jus contra il- los obtineremus : neque illis unquam satis fuit illud ob- tinere, quod probari omnibus posset. ita sine injuria potentiam levem, atque inopem esse arbitrantur. Verum quoniam tibi in- stat Hortensius, ut eas in consilium : à me postulat, ne di- cendo tempus absquam : queritur, priore patrono causam defendente, numquam perorari potuisse : non patiar istam manere suspicionem, nos rem *judicari nolle*, nec illud mihi arrogabo, me posse causam comòdius demonstrare, quam antea demonstrata sit : neque tamen tam multa verba faciam : propterea quod ab illo, qui antè dixit, *informata jam causa* est : & à me, qui neque excogitare, neque pro- nuntiare multa possum, brevitas postulat, quæ mihi met 35 ipsi amicissima est. Faciam, quod te sæpe animadverti fa- cere, Hortensi : totam causæ meæ dictionem certas in par- teis dividam. Tu id semper facis, quia semper potes. ego in hac causâ faciam, propterea quòd in hac videor posse facere. Quod tibi natura dat, ut semper possis, 7 id mihi causa concedit, ut hodie possim. Certos mihi fineis, ter- minosque constituam; extra quos egredi non possum, si maxime velim : ut & mihi sit propositum de quo dieam; & Hortensius habeat exposita, ad quæ respondeat, & tu, C. Aquilli, jam antè animo prospicere possis, quibus de rebus 36 auditurus sis. Negamus, te bona P. Quintii, Sexte Navi, possedisse ex edicto prætoris, & in eo sponso facta est. Osten-

dam primùm, causam non fuisse, cur à prætoris postulas, ut bona P. Quintii possideres : deinde ex edicto te possidere non potuisse : postremo, non possedisse. Quæso, C. Aquil- li, vosque, qui estis in consilio, ut, quod pollicitus sum, diligenter memoriæ mandetis. etenim rem facilius totam accipietis, si hæc memineritis : & me facile vestro existima- tione revocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipse circumdedi. Nego fuisse causam, cur po- 37 stularet : nego ex edicto possidere potuisse : nego possedis- se. hæc tria cum docuero, perorabo. Non fuit causa, cur postu- laret. Qui hoc intelligi potest ? quia Sex. Navio neque ex societatis ratione, neque privatim quidquam debuit Quint- tius. Quis huic rei testis est ? idem, qui acerrimus adverfa- rius. In hac re te, te inquam, testem Navi, citabo. An- num, & eo diutius, post mortem C. Quintii 8 fuit in Gal- lia tecum simul Quintius. doce, te petiisse ab eo istam ne- scio quam, innumerabilem pecuniam; doce, aliquando mentionem fecisse : dixisse deberi. debuisse concedam. Mo- 38 ritur C. Quintius : qui tibi uras, 9 certis nominibus gran- dem pecuniam debuit. heres ejus P. Quintius in Galliam ad te ipsum venit in agrum comunem : eo denique, 10 ubi non modo res erat, sed ratio quoque omnis, & omnes *li- tæra*. Quis tam dissolutus in te familiari fuisset, quis tam negligens, quis tam tui. Sexte, dissimilis, qui, cum res ab eo, 11 quicum contraxisset, recessisset, & ad heredem per- venisset, non heredem, cum primùm vidisset, certiore faceret ? appellaret ? rationem afferret ? siquid in contro- versiam veniret, aut *intra parietes*, aut *suorum jure* experiretur ? 12 Itane ? quod viri optimi faciunt, si qui suos propinquos, ac necessarios, 13 caros & honestos esse, atq; haberi volunt; id Sex. Navius non faceret, qui usque eò 14 fervet, fertur- que *avaritia*, ut de suis commodis 15 aliquam partem nolit amittere, 16 ne quam partem huic propinquo suo ullius ornamentum relinquat ? Et is pecuniam, si qua deberetur, non 39 peteret, qui, quia, quod debitum numquam est, id datum non est, non pecuniam modò, verùm etiam hominis propinqui sanguinem, vitamque eripere conatur ? Huic tu mole- stus esse videlicet noluisti, quem nunc respirare liberè non sinis ? quem nunc interficere nefariè cupis, 17 eum tu pudenter appellare volebas ? Ita credo, hominem propin- quum, tui observantem, virum bonum, pudentem, ma- jorem natu, volebas, aut non audebas appellare. sæpe, ut sit, cum ipse te confirmasset, cum statuisses de pecunia mentionem facere, cum paratus, meditatuseque venisses; homo timidus, *virginali verecundia*, subito ipse te retine- bas : excidebat repente oratio. cum cuperes appellare, non audebas, ne invitus audiret. id erat profectò. Creda- 40 mus hoc, Sex. Navium, C. V. s. caput oppugnet, ejus auribus pepercisse. Si debuisset, Sexte, petisses istam; si non sta- tim, paullo quidem post; si non paulo, at aliquantò; sex quidem illis mensibus profectò; anno vertente sine contro- versia. Anno & sex mensibus verò, cum tibi quotidiè potestas

1. *Assequi possit.* Nootetici possit.
2. *Assequi possit.* Palat. quart. quint. sext. sept. S. Victoris. *Assequi possit.*
3. *Stene judicari ipse de se.* Mureti liber vetus sequitur, quod malit.
4. *Priore loca causam dicere intelligit.* Editiones vet. & mss. nostri omnes intelligunt.
5. *Te in jus adducerent.* Pal. sec. tert. edd. antiquæ educerent placuitque Gualtelmo, confirmatque loco Orat. pro Planeio cap. 23. pr.
6. *Partesque denucisset.* Idem euss, idem mss. *respondeo denucisset*, nisi quod Pal. quart. *erulerit que*, abtque libro S. Victoris.
7. *Id mihi causa concedit.* Ita omnes Pall. præter primam, ita edd. princeps, ita mss. quos excelsi: Horomanus, Gualtelmus, ita Grut. post euss, *causa dar. cur oblecto?*
8. *In eo sponso facta est.* Lambinus è mss. ut ait; *in ea verba;* sed præter edd. omnes & membranas nostras.
9. *Fuit in Gallia tecum.* S. Victor. & Palat. sec. tert. *Galliam*, quod retinet Gualtelmus.
10. *Certe usum iuris.* Ineptè heic Lambinus sollicitat receptam locutionem, laudatque *resili;* contra edd. omnes & mss. nostros.

11. *Ubi non modo res erat.* Vocula erat, non existat in Pal. secund. aut tert.
12. *Qui cum contraxisset.* Haud aliter euss avorum ævo publicati, item liber S. Victoris, & Pal. quart. alii nostri qui *contraxisset*; at ævi medii editiones.
13. *Ita ne? quod viri optimi faciunt si qui suos, &c.* Restitutio debita libro Mureti, prodiditque eam lib. XVI. Var. lect. cap. vulgati: *Ita ne? quod viri optimi faciunt si qui suos, &c.* Horomanus heic emittit hærebatur.
14. *Caros & honestos esse.* Rectè. neque secus mss. nostri.
15. *Fervet ferturque avaritia.* Pal. loc. ac tert. *fervit*. quint. & sext. *et ferturque*. fuit licet *et ferturque*. itaque rescribendum fortasse *fervit* *efferturque avaritia*.
16. *Aliquam partem nolit amittere.* S. Victoris. item Pal. pr. sec. tert. *vobis*. & ceteri, *omittere*, vel *committere*.
17. *Ne quam partem huic propinquo.* Lambinus, ut aliquam, ex mss. ut ait. verum tale nihil in nostris.
18. *Eum tu pudenter.* Ita major pars mss. alii *eam*; edd. verus hæ- bent; *impudenter*. cui etiam sua vis, imò & gratia.

potestas hominis fuisset admonendi, verbum nullum facis, biennium jam confecto ferè, appellas. Quis tam perditus, ac profusus nepos, non adea jam, sed abundantiam etiam pecunia, sic dissolutus fuisset, ut fuit Sex. Nevius? Cum hominem nomino, satis mihi videor dicere. Debit tibi C. Quintius, numquam petisti mortuus est ille: res ad heredem venit, cum eum quotidie videres, post biennium denique appellas, Dubitabitur, utrum sit probabilis, Sex. Nevium itatim, si quid deberetur, petiturum fuisse: an, ne appellaturum quidem biennio? *Appellandi tempus non erat?* 1. At tecum plus annum vixit. *In Gallia agi non potuit?* At & in provincia jus dicebatur; & Romæ judicia fiebant Restat, ut aut summa negligentia tibi obstitit, aut unica liberalitas. Si negligentiam dices: mirabitur, si bonitatem: ridebimus, neque præterea quid possis dicere, invenio. Satis est argumenti, nihil esse debitum Nevio, quod tam diu nihil petivit. Quid si hoc ipsum, quod nunc facit, ostendo testimonio esse, nihil deberi? quid enim nunc agit Sex. Nevius? qua de re controversia est? quod est hoc iudicium, in quo jam biennium versamur? quid negotii geritur, in quo ille tot, & tales viros defatigat? *Pecuniam petit.* Nunc denique? 2. *verum tamen petit.* audiamus. De rationibus & controversiis societatis vult disputari. Serò, verum aliquando tamen: concedamus. Non, inquit, id ago, C. Aquilli, neque in eo nunc laboro, pecunia mea tot annos utitur P. Quintius, utatur sanè: non peto. Quid igitur pugnas? an, quod sæpe multis in locis dixisti, ne in civitate sit? ne locum suum, quem adhuc honestissimè defendit, obtineat? ne numeretur inter vivos? decernat de vita, & ornamentis suis omnibus? apud iudicem causam priore loco dicat: 3. & eam cum orarit, tum denique vocem accusatoris audiat? quid? hoc quò peninet? ut ocyus ad tuum pervenias? At, si id velles, jam pridem actum esse poterat. Ut honestiore iudicio confectere? At *Summo scelere P. Quintium, propinquum tuum, jugulare non potes.* Ut facilius iudicium sit? At neque C. Aquillius de capite alterius libenter iudicat, & Q. Hortensius contra caput non didicit dicere. Quid à nobis autem, C. Aquilli, refertur? Pecuniam petit, negamus deberi, iudicium fiat statim: non recusamus. 4. Numquid præterea? si veretur, ut res, iudicio facto, parata sit: iudicium solvi satis accipiat, iudicium à me verbis satis accipiet, iisdem ipse, quod peto, satis det, actum jam potest esse, C. Aquilli, jam tu potes discedere liberatus molestia, propè dicam, non minore, quam *Quintius.* Quid agimus, Hortensi? quid de hac conditione dicimus? possumus aliquando, depositis armis, sine periculo fortunarum, de re pecuniaria disceptare? possumus ita rem nostram persequi, ut hominis propinqui caput, incolume esse patiamur? possumus petitoris personam capere, accusatoris deponere? Immo, inquit, abs te satis accipiam: ego autem tibi non satis dabo. Quis tandem nobis ista iura tam æqua describit? quis hoc statuit, quod æquum sit in Quintium, id iniquum esse in Nevium? Quinti bona, inquit, ex edicto prætoris possessa sunt. Ergo, id ut constiteat, postulas; ut, quod numquam factum esse iudicio defendimus, id, proinde quasi factum sit, nostro iudicio confirmemus. Inveniri ratio, C. Aquilli, non potest, ut ad *sum* quisque quam primum sine cuiusquam dedecore, in-

fama, pernicieque perveniat? Profectò, si quid deberetur, peteret: non omnia iudicia fieri mallet, quam unum illud, unde hæc omnia nascuntur. Qui inter tot annos hæc appellavit quidem Quintium, cum potestas esset agendi quotidie: qui, quo tempore primum malè agere coepit, in vadimonium differendis tempus omne consumserit: si qui potestea vadimonium quoque missum fecerit, hunc per insidias vi de agro communi deiecerit: qui, cum de re agendi, nullo recusante, potestas fuisset, sponsonem de probro facere maluerit: qui, cum revocetur ad id iudicium, unde hæc nata omnia, conditionem æquissimam repudiet, fateatur, se non peturum, sed vitam & sanguinem petere: is non hoc palam dicit? mihi si quid deberetur, peterem, atque adeo jam pridem abstulissim. nihil hoc tanto negotio, nihil tam invidioso iudicio, nihil tam copiosa advocacione uterer, si petendum esset: extorquendum est 6. invito, atque ingratis, quod non debet: capiendum, atque exprimentum est: de fortunis omnibus P. Quintius deturbandus est: potentes, diserti, nobiles omnes advocandi sunt: adhibenda vis est *veritati*: 7. minæ iactentur: pericula intendantur: formidines opponantur ut iis rebus aliquando victus, & perteritus ipse cedat. Quæ meherculè omnia, cum, qui contra pugnent, video, & cum illum confessum confidero, adesse, atque impendere videntur, neque vitari ullo modo posse. cum autem ad te, C. Aquilli, oculos, animumque retuli: quo maiore conatu, studioque aguntur, eo *leviora*, infirmioraque existimo. Nihil igitur debuit, ut tu ipse prædicas, Quid si debuisset? continuone causa fuisset, cur a prætore postulares, ut bona possideres? non opinor id quidem neque *ius esse*, neque cuiquam expedire. Quid igitur demonstrat? vadimonium sibi ait esse desertum. Antequam doceo, id factum non esse, libet mihi, C. Aquilli, ex officii ratione, atque ex omnium consuetudine rem ipsam, & factum simul Sex. Nevii considerare. Ad vadimonium non venerat, ut ait, is, quicum tibi *affinitas societas*, omnes denique causæ, & necessitudines veteres intercedebant illicone ad prætorem ire convenit? continuone verum fuit postulare, ut ex edicto bona possidere liceret? ad hæc extrema, & inimicissima iura tam cupide decurrebas, uti tibi nihil in posterum, quod gravius, atque crudelius facere posses, reservares? Nam *quid homini potest turpius*, quid viro miserius, aut acerbius usu venire: quod tantum venire dedecus: quæ tanta calamitas inveniri potest? Pecuniam si cupiam fortuna ademittit, aut si alicuius eripuit injuria: tamen, dum *existimatio est integra*, facile consolatur honestas egestatem. At non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi convictus, bonis quidem suis utitur: 8. alterius opes, id quod miserimum est, non expectat: hoc tamen in in miseris adjumento & solatio sublevarit. Cujus verò bona venierunt: cujus non modo illæ amplissimæ fortunæ, sed etiam victus, vestitusque; necessarius sub præcone cum dedecore subiectus est: is non modo ex numero vivorum exturbatur; sed si fieri potest, 9. infra etiam mortuos amandatur. Etenim *Mors honesta* sæpe vitam quoque exornat: vita turpis 10. ne morti quidem honestæ locum relinquit. Ergo hercule, cujus bona ex edicto possidentur, huius omnis fama, & existimatio cum bonis simul possidentur; de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur,

1. *At tecum plus annum vixit.* Ita potissima pars Palatinorum, ita S. Vict. ita Grut. *anno plus prius* vulgabatur, quod item displicuerat Hottomano.
2. *Verum tamen petit.* Si sequendi iidem codices, rescribendum *petat*.
3. *Et non cum orarit.* Monente Hottomano *peroravit*, sed invicis *missis*, id est, explicavit *innotata causa est inexplorata*, pro Amerino.
4. *Numquid præterea?* Ita solum Pal. sept. nam Quint. *Non quid.* *Ecce si ut quid.*
5. *Qui postea vadimonium quoque missum fecerit.* Sic omnes edd.

omnes *missi* nostri.

6. *Invitis atque ingratis.* Manavit à Cujacio, inclinabat tam en Guilielmus legere S. Victoris libri fide, *ingratis*, quod & in Pal. pr.
7. *Minæ iactentur.* Pal. quart. quint. sext. Grut. & S. Victoris, item editio Veneta anni CCCCXXX. *locuntur*.
8. *Miseris sper non expectat.* Manuscripti Hottomani, *aliter*, sed sic nulli: e notis, neque huius loco convenit.
9. *Infra vitam mortuos amandatur.* Membranæ nostræ omnes uno ore *mandantur*.
10. *Ne morti quidem honestæ.* Hottomanus divinat, *quidem honestæ*.

tur, & huic ne perire quidem certe tacite, obscureque conceditur. cui magistri sunt, & domini constituuntur: qui, qua lege, & qua conditione pereat, pronunciat: de quo homine præconis vox prædicat, & pretium conficit, huic acerbißimum viros, videlicet, 2. funus inducitur: si funus id habendum sit, quod non amici conveniunt ad exsequias cohonestandas, sed bonorum emtores, ut carnicifera, ad reliquias vitæ lacerandas, & distrahendas. Itaque majores nostri raro id accidere voluerunt: prætores, ut consideratè fieret, comparaverunt viri boni, cum palam fraudantur, cum experiendi potestas non est, timide tamen, & pedetentim istuc descendunt, vi ac necessitate coacti, invitati, multis vadimoniiis desertis, sæpe illusi, ac defisturi. Considerant enim, quid & quantum sit, alterius bona proscribere. JVGVLARE CIVEM, ne jure quidem quisquam bonus vult, mavult enim commemorare, se, cum posset perdere, pepercisse, quam, cum parere ponerit, perdidisse. 3. Hac in homines alienissimos, denique inimicissimos, viri boni faciunt, & hominum existimationis, & communis humanitatis causa: ut, cum ipsi nihil alteri scientes incommodarint, nihil ipsis jure incommodi cadere possit. Ad vadimonium non venit: quis? Propinquus. Si res ista gravissima sua sponte videretur, tamen ejus atrocitas necessitudinũ viri levaretur. Ad vadimonium non venit, quis? Socius, etiam gravius aliquid ei deberes concedere: quicum te aut voluntas congregasset, aut fortuna conjunxisset. Ad vadimonium non venit, quis? Is, qui tibi prætor semper fuit. Ergo in eum, qui semel hoc commisit, ut tibi prætor non esset, omnia tela conjecisti, quæ parata sunt in eos, qui permuta malè agendi causa, fraudandique fecerunt? 4. Si dupondius tuus ageretur, Sex. Navi, si in parvula re captionis aliquid vererere, non statim ad C. Aquillum, aut ad eorum aliquem, qui consuluntur, concurrisses? Cum jus amicitiæ, societatis, affinitatis ageretur: cum officii rationem, atque existimationis duci conveniret: eo tempore tu non modò 6 ad C. Aquillum, aut L. Lucullum [sed ne ipse quidem te consulisti] sed ne ipse quidem ad te retulisti: ne hæc quidem tecum locutus es: HORAE DVAE faciunt Quintius ad vadimonium non venit, quid ago? Si mehercule hæc tecum duo verba fecisses, QVID AGO? respirasset cupiditas, atque avaritia paululum: aliquid loci rationi & consilio dedisset: tu te collegisses: non in eam turpitudinem venisses, ut hoc tibi esset apud tales viros confitendum, qua tibi vadimonium non sit obitum, eadem te hora consilium cepisse, hominibus propinquis fortunas funditus evertere. Ergo pro te 7 nunc hoc consulo post tempus in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es. QVAERO ABS TE, C. Aquili, L. Luculle, P. Quintili, M. Martelle: vadimonium mihi non obit quidam socius, & affinis meus, quicum mihi necessitudo vetus: controversia de re pecuniaria recens intercedit, postulone à prætore, ut ejus bona mihi possidere liceat? an, cum Romæ domus ejus, uxor, liberi sint, domum potius denuntiem? Quid est, quod hac tandem de re vobis possit videri? Profecto si rectè vestram bonitatem atque prudentiam cognovi, non multum me fal-

lit, si consulamini, quid sitis responsuri: primùm, EXSPECTARE: deinde, si latitare, ac diutius ludificare videatur, amicos convenire: quærere, quis procurator sit: domum denuntiare, dici vix potest, quàm multa sint, quæ respondeatis antè fieri oportere, & quàm ad hanc rationem extremam necessariam devenire. Quid ad hæc Navius? ridet. scilicet nostram amentiam, qui in vita sua rationem summæ officii desideremus, & instituta bonorum virorum requiramus. Quid mihi inquit, cum ista summa sanctimonia, ac diligentia? viderint, inquit, ista officia viri boni: de me autem ita considerent: non, quid habeam, sed quibus reb. invenerim, quætant: & quemadmodum natus, & quo patre educatus sim, memini, verus est, DESCURRA MULTO FACILIVS DIVITEM, QVAM PATREM FAMILIAS FIRTI POSSE. Hæc ille, si verbis non audet, te quidem vera palam loquitur. Etenim si vult virorum bonorum instituto vivere, multa oportet discat, atque dediscat: quorum illi atati utrumque difficile est. Non dubitavi, inquit, cum vadimonium desertum esset, bona proscribere. Improbè: verum, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi postulas, concedamus. Quid si numquam deseruit? si ista causa abs tetota per summam fraudem, & malitiam facta est? si vadimonium omnino tibi cum P. Quintio nullum fuit? quo te nomine appellemus? improbum? at, etiam si defertum vadimonium esset tamen in ista postulatione, & proscriptione bonorum, improbißimus reperirebare. 10 num malitiosum? negas fraudulentum? jam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas, audentem? cupidum? perfidiosum? vulgaria & obsoleta sunt: res autem nova, atque inaudita. Quid ergo est? veror mehercule, ne aut gravioribus aut verbis, quam natura fert, aut levioribus, quàm causa postulat. Ais esse vadimonium desertum. Quæsitivè te statim ut Romam redit Quintius, quo die vadimonium istuc factum esse diceres, respondisti statim, Nonis Feb. Discedens in memoriam redit Quintius, quo die Roma in Galliam profectus sit, ad ephemeridem revertitur, invenitur dies profectiois, prid. Kal. Feb. Nonis Feb. si Romæ fuit, causæ nil dicimus, quin tibi vadimonium promiserit. Quid? hoc inveniri qui potest? profectus est unà L. Albius, homo cum primis honestus, dicet testimonium. 11 Profecti sunt familiares & Albius, & Quintium, dicent hi quoque testimonium, litteræ P. Quintii, testes tot, quibus omnibus causa iustissima est, cur scire poterint: nulla, cur mentiantur, cum ad stipulatorem tuo comparabuntur. Et in hac ejußmodi causa P. Quintius laborabit? & diutius in tanto metu miser, periculoque versabitur? & vehementius eum gratia adversarii perterrebit, quàm fides iudicis consolabitur? Vixit enim semper inculte, atque horridè: natura tristi, ac recondata fuit, 12 non ad solarium, non in campo, non in conviviis versatus est: id egit, ut amicos observantia, rem parsimonia retineret, antiquam officii rationem dilexit, cujus splendor omnis his moribus obsolevit. At, si in causa pari discedere inferior videretur, tamen esset non mediocriter conquerendum. Nunc in causa superiore, ne ut par quidem sit, postulat, 13 inferiorem esse se patitur, duarum usque, eò,

P 2

ne

1. Huic ne perire quidem certe tacite, obscureque conceditur. Nihil horum agnovit Pal. sec. aut tert.

2. Funus inducitur. Sic Pal. pr. sec. tert. item edd. antiquiores. nam Victoriana & seqq. docent, quomodo exibat in ceteris Pall. & Gruter.

3. Hæc in homines alienissimos, denique inimicissimos. Lambini hic spectata temeritatem!

4. Si dupondius tuus ageretur. Qui scilicet tibi provenire solebat ex præconio, ita mss. nostri omnes, præter Pal. septimum; in eo erat Si de præconio tuo: quod recensitissimè est editionis; puta Petri Victorii, aut alterius, certe vetustiores omnes dupondius tuus, sed littera quarta dupondius, neque aliter Pall. quinque. itaque non est quod Lambinus producat dupondius nunc ex mss. suis, ut ait.

5. In parvula re captionis aliquid vererere. Pall. quinque, item 3. Vict. & Gruter. captivus, aut captivus, duo præterea captivus, an fuit? captivus, ut adnotat Gulielmus.

6. Ad C. Aquil. aut L. Lucullum (sic &c.) Quæ unciis circumscripti

apertè sunt spuria, interpretamentum videlicet ad te retulisti, legendum igitur erat, tu non modo ad C. Aquillum, aut L. Lucullum; ne ipse quidem ad te retulisti.

7. Nunc hoc consulo post tempus, & in aliena re, quod tu, &c. Non displicet mihi Lambinianum, hoc consulo, item quæ tu.

8. Quam ad hanc rationem extremam necessariam devenire. Palat. quint. ac sept. necessariumque. Gruter. necessitatem. haud displicet tamen Hotom. conjectura, nec necessariam. Gulielmus malebat, necessaria.

9. Malitiam facta est. Mss. nostri olimque impressi, facta.

10. Num malitiosum? negas. Lambinus, non negas. nostri omnes, non malitiosum negas.

11. Profecti sunt familiares & Albius & Quintium. Sic & omnes mss. nostri sine controversia melius vulgato.

12. Non ad solarium. De quo Corra. lib. III. Miscellan. cap. 14. Victorius lib. XXI. Variar. Lect. cap. 13.

13. Inferiorem esse patitur. Vulgato esse se patitur.

ne cum bonis, fama, fortunisque omnibus Sex. Nævii cupiditati, crudelitati que datur. Docui, quod primum pollicitus sum, C. Aquilli, causam omnino, cur postularer, non fuisse: quod neque pecunia debebatur: & si maxime deberetur, commissum nihil esse, quare ad istam rationem perveniretur. Attende nunc, ex edicto prætoris, bona P. Quintii possidere nullo modo potuisse. **1** Recita edictum: **QUI FRAUDATIONIS CAUSA LATITABIT.** Non est is Quintius: **2** nisi si latitans, qui ad negotium suum, relicto procuratore, proficiscuntur: **CUI HERES NON EXSTABIT** Neis quidem. **QUI EXSVLII CAUSA SOLVM VERTERIT.** Quo tempore existimas oportuisse, Nævii, absentem Quintium defendi, aut quomodo? tum, cum postulabas, ut bona possideres? nemo affuit, neque enim quisquam divinare poterat, te postulatorem: neque quemquam attinebat id reculare, **3** quod prætor non fieri, sed ex edicto suo fieri jubebat. Qui locus igitur absentia defendendi procuratori primus datus est? Cum proscribebas? Ergo affuit: non passus est: libellos dejecit Sex. Alphenus, qui primus erat officii gradus, servatus est à procuratore summa cum diligentia. Videamus, quæ deinde sint consecuta. Hominem P. Quintii deprehendis in publico: conatis abducere, non patitur Alphenus: vi tibi adimit, curat, ut domum reducat ad Quintium. Hic quoque summè constat procuratoris diligentis officium. Deberi tibi dicis Quintium procurator negat. Vadari vis: promittit. In jus vocas: sequitur. **4** Judicium postulas: non recusat. Quid aliud sit absentem defendi, ego non intelligo. At quis erat procurator? Credo aliquem ejectum hominem, egentem, litigiosum, improbum, qui posset scarræ divitis quotidianum convicium sustinere. Nihil minus. Eques Romi, locuples, sui negotii bene gerens: denique is, quem, quoties Nævius in Galliam profectus est, procuratorem Romæ reliquit. Et audes, Sex. Nævii, negare, absentem defensum esse Quintium, cum defenderit idem, qui te solebat? & cum is judicium accepit pro Quintio, cui tu & rem, & famam tuam commendare proficiscens, & concedere solebas: conaris hoc dicere, neminem existisse, qui Quintium judicio defenderet? **5** Postulabam, inquit, ut satisfaceret. Injuria postulabas. Ita videbare. Recusabat Alphenus. Ita: post prætor decernebat. Tribuni igitur appellabantur. Hic te, inquit, teneo, **7** non est istud judicium pati, neque judicio defendere, cum *auxilium à tribunis petas.* **8** Hoc ego, cum attendo, qua prudentia sit Hortensius, dicturum esse eum non arbitror, cum antea dixisse audio, & causam ipsam considero, quid aliud dicere possit, non reperio. fatetur enim libellos Alphenus dejecisse, vadimonium promississe, judicium quin acciperet in ea ipsa verba, quæ Nævius edebat, **9** non recusasse; ita tamen, more & iustitute, per eum magistratum, qui auxilii causa constitutus est. Aut hæc facta non sint, necesse est, aut C. Aquil-

lus, talis vir, juratus, hoc jus in civitate constituit, **10** cuius procurator non omnia judicia acceperit, quæ quique in verba postulat: cuius procurator à prætorie tribunos appellare ausus sit, cum non defendi: eius bona rectè possideri posse: ei misero, absenti, **11** ignaro fortunarum suarum, omnia *vita ornamenta* per summum dedecus & ignominiam diripi convenire. Quod si probari nemini potest: illud certè probari omnibus necesse est, defensum esse judicio absentem Quintium. Quod cum ita est, ex edicto bona possessa non sunt. At enim tribuni plebe, ne audierunt quidem. Fateor, si ita est, procuratorem **12** decreto prætoris oportuisse parere. Quid si M. Brutus intercessit, ut le dixit palam, nisi quid inter ipsum Alphenum, & Nævium conveniret? videturne intercessisse appellatio tribunorum, **13** non moræ, sed auxilii causa? Quid deinde sit? Alphenus, ut omnes intelligere possent, **14** judicium defendi Quintium, nequa fuisse posset aliena aut ipsius officio, aut hujus existimatione suspicio, viros bonos complures advocat, testatur, isto audiente, te pro communi necessitudine id primum petere, ne quid atrocius in P. Quintium absentem sine causa facere conetur. sin autem inimicissime, atque infestissime contendere perseveret, se paratum esse omni recta, atque honesta ratione defendere, quod petat, non debere: **14** se judicium id, quod edat, accipere. Eius rei, conditionisque tabellas obsignaverunt viri boni complures, res in dubium venire non potest, sit, rebus omnibus *integri*, neque profcriptis, neque possessis bonis, ut Alphenus promittat Nævio, listi Quintium. Venit ad vadimonium Quintius, jacet res in controversiis, isto calumniantie biennio, usque dum inveniretur, qua ratione res ab usitatâ consuetudine recederet, & in hoc singulare judicium causa omnis concluderetur. Quod officium, C. Aquilli, commemorari procuratoris potest, quod ab Alphenio præteritum esse videatur? Quid afferunt, quare P. Quintius absens negetur esse defensus? An verò id, quod Hortensium, quia nuper iniecit, & quia Nævius semper id clamavit, dicturum arbitror, non fuisse Nævio *param certationem* cum Alphenio, illo tempore, illis dominantibus? quod si velim consisti: illud, opinor, concedent, non procuratorem P. Quintii neminem fuisse, sed gratiosum fuisse. Mihi autem ad vincendum satis est, fuisse procuratorem, quæcum experiri posset. Qualis is fuerit, si modo absentem defendebat per jus, & magistratum, nihil ad rem a bitior pertinere. Erat, inquit, illarum partium. Quid ni? qui apud te esset educatus: quæ tu à puero sic instituisse, **15** ut nobili, ne gladiatori quidem cederet, sicut tu semper summè concupisti: idem volebat Alphenus, ea te tibi cum eo par contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris, itaque sic intercedebat. Tu contra Bruti, qui injuriam dicebat: omnium denique illorum, qui tum & poterant per vim, & scelus plurimum: &

quod

1. Recita edictum. Sic quidem vulgo edicitur, sed prætor olim impressus & Pall. & S. Victoris. & Grut. in quibus concorditer, *Traltes edictum*; nisi quod Pal. pr. *Trallum edictum*, forsan & *Trallat*, & *Recitas* adjectio est librarij.
2. Nisi si latitans. Adjeci si volentibus omnibus mss. & antiquis culis.
3. SOLVM VERTERIT. Quo tempore. Locum asterisco notant prudentiores. Ego tamen puto nihil deesse omnino; sed Ciceronem ea pronuntiatione elocutum illa, *QUI EXSVLII CAUSA SOLVM VERTERIT*; ut iudices atque corona facile intellexerit istud non convenire Quintio.
4. Quod prætor non fieri, sed ex edicto suo fieri. Sic extat in mss. & impressis omnibus, fatetur Hotomanus; neque aliter est in Pal. primo.
5. Ut satisfaceret. Vett. odd. mss. nostri, *satisfaceret*. Lambinus *satisfacere*.
6. Ita videbare. Haud aliter odd. prisce & mss. omnes. Conjectabat Hotomanus, *jubebare*, quod admittit statim Lambinus: Paul. Manuque majus fect, *jubebare*.
7. Non est istud judicium pati, neque judicio def. Vox *judicium* non est in odd. prioribus, & ab omnibusque Pall. omnes. Pal. 106. non est

istud pati judicio defendere &c.

8. Hoc ego cum attendo. Edd. Vett. & Pall. omnes, *Hæc ego cum attendo*, &c.

9. Non recusasse; ita tamen, &c. Gulielmius tentabat, *non recusasse ita; tamen &c.*

10. Cujus procurator non omnia judicia acceperit, quæ quique, &c. Putabat legendum sine negatione Hotomanus.

11. Ignaro fortunarum suarum. Verus liber Hotomani ignarus, *omnia fortunarum*, &c.

12. Decreto prætoris oportuisse. Sic S. Victoris. neque recedunt Pal. sec. tert. quæ quod ii duabus litteris P. R. unde alii. *Prætoris Romani, male*; conjugenda quos fuerant P. R. quod esset *Prætoris*.

13. Non moræ sed auxilii causa. Hotomanus omnino voluit moræ; ego moræ retineo, quod sic scribitur in Pall. aliquot; alique præterant moræ.

14. Se judicium id quod edat. Sic mss. Hotomani & nostri meliores, nam nonnulli, *quod debet*, vulgarior; *judicium id quod edat*.

15. Ut nobili, ne gladiatori quidem haberet. Est ab editione Victorii. priores *cederet*; primæ *revertetur*, quod item restat in Pal. quart. sext. septim. veniebat mihi in mentem *parceret*, sed aliud quid laet.

quod poterant, id audebant. An omnes tu istos & vincere volebas, qui nunc tu ut vincas, tantopere laborant? aude id dicere nen palam, sed his ipsis, quos advocasti. 2 Tame si nolo eam rem commemorando renovare, cujus omnino rei memoriam omnem tolli funditus, ac deleri arbitror oportere. Unum illud dico: si propter partium studium potens erat Alphenus: potentissimus Navius. Si frater gratia postulabat aliquid iniquus Alphenus: multo iniquiora Navius impetrabat. Neque enim inter studium vestrum quidquam, ut opinor, interfuit. Ingenio, veritate, artificio tu facile vicisti. ut alia omittam, hoc satis est. Alphenus cum iis, & propter eos perit quos diligebat. tu, postquam, qui tibi erant amici, non poterant vincere: ut amici tibi essent, qui vincebant, effecisti. Quod si tum par tibi jus cum Alphenio fuisse non putas, quia tamen aliquem contra te advocare poterat: quia magistratus aliquis reperiebatur, apud quem Alpheni causa consisteret: quid hoc tempore Quintio statuendum est? cui neque magistratus adhuc æquus inventus est, neque iudicium redditum est. statuum: non conditio, non sponso, non denique ulla umquam intercessit postulat: mitto æqua, verum ante hoc tempus ne fando quidem audita. De re pecuniaria cupio contendere. non licet. At ea controversia est. Nihil ad me attinet: causam capitis dicas, oportet. Accusa, ubi ita necesse sit. Non, inquit, nisi tu ante, *novus modo*, priore loco dixeris, dicendum necessarium est: præstituenda horæ ad arbitrium nostrum: 72 iudex ipse accessetur. Quid tum? Tu aliquem patronum invenies, hominem anti qui officii, qui splendorem nostrum, & gratiam negligat? pro me pugnat L. Philippus, eloquentia, gravitate, honore florentissimus civitatis: dicit Hortensius, excellens ingenio, nobilitate, existimatione: aderunt autem homines nobilissimi, ac potentissimi, quorum frequentiam & consessum non modo P. Quintius, qui de capite decernit, sed quisvis, qui extra periculum sit, perhorret. Hæc est iniqua certatio, non illa, qua tu 4 contra Alphenum velitabaris, huic ne ubi consisteret quidem contra te, locum reliquisti. Quare aut doceas oportet, Alphenum negasse se procuratorem esse, non deiecit ille libellos, iudicium accipere noluisse: aut, cum hæc ita facta sint, ex edicto te bona P. Quintii non possedisse concedas. Etenim si ex edicto possedisti? quæro, cur bona non venierint: cur ceteri sponsores, & creditores non convenierint. Nemone fuit, cui deberet Quintius? Fuerunt, & complures fuerunt: propterea quod C. Frater aliquantum æris alieni reliquerat. Quid ergo est? Homines erant ab hoc omnes alienissimi: & iis debebatur: neque tamen quisquam inventus est tam insignis improbus, qui violare P. Quintii existimationem absentis aunderet. Unus fuit, affinis, socius, necessarius, 74 Sext. Navius: 5 qui cum ipse ulto deberet, quasi eximio præmio sceleris exposito, cupidissime contendere, ut per se afflictum, atque eversum propinquum suum, non modo honeste partis bonæ, verum etiam communi luce privaret. Ubi erant ceteri creditores? denique hoc tempore ubi sunt? quis est, qui fraudationis causa latuisse dicat? quis, qui absentem defensum neget esse Quintium? nemo invenitur. At contra omnes, quibuscum ratio huic aut est, aut fuit, adfunt, defendunt fides huius multis locis cognita, ne perfidia Sex. Navius derogeret, laborant. In huiusmodi sponsonem testis dare oportebat ex eo numero, qui hæc dicerent: VADIMONIVM mihi deseruit: me fraudavit: à me nominis ejus, quod infitatus esset, diem petivit: ego experiri non

potui: latitavit, procuratorem nullum reliquit. Horum nihil dicitur. Parantur testes, qui hæc dicant. Verum, opinor, viderimus, cum dixerint, unum tamen hoc cogitent, ita se graves esse, ut si veritatem volent retinere, gravitatem possint obtinere: si eam negligent, ita leves sint, ut omnes intelligant, non ad obtinendum mercedium, sed ad verum probandum, auctoritatem adjuvare. Ego hæc duo quæro: primum, quæ ratione Navius susceptum negotium non transegerit: hoc est, cur bona, quæ ex edicto possidenda non vendiderit: deinde, cur ex tot creditoribus aliis ad istam rationem nemo accesserit: ut necessario consistere, neque eorum tam remanentium quemquam fuisse, neque te ipsum id, quod turpissime suscepisses, perse verare, & transigere potuisset. Quid si tu ipse, Sex. Navi, itatuisti, bona P. Quintii ex edicto possessa non esse? opinor, tuum testimonium, quod in aliena re leve esset, id in tua, quoniam contra te est, gravissimum debet esse. Emisti bona Sex. Alpheni, L. Sulla dictatore vendente, socium tibi in huius bonis edidisti Quintium. Plura non dico. Cum eo tu voluntariam societatem coibas, qui te in hereditaria societate fraudarat? & eum iudicio tua comprobabas, quem spoliatum fama, fortunisque omnibus arbitrabare? Dissidebam mehercule, C. Aquilli, satis animo 77. certo, & confirmato me posse in hac causa consistere. sic cogitabam: cum contra dicturus esset Hortensius, & cum esset attentè auditurus Philippus, fore, ut permultis in rebus timore prolaberer. Dicebam huic Q. Roscio, cujus soror est cum P. Quintio, 6 cum à me peteret, & summè contenderet, ut suum propinquum defenderem, mihi perdisicile esse contra tales oratores non modò tantam causam perorare, sed omnino verbum facere conari. Cum cupidius instaret: homini pro amicitia familiaris dixi, mihi videri ore durissimo esse, qui præserte eo gestum agere conaretur: qui verò cum ipso contenderent, eos, etiam si quid antea recti, aut venusti habere visi sunt, id amittere: nequid mihi ejusmodi accideret. cum contra talem artificem dicturus essem, me vereri. Tum mihi Roscius, & alia multa con- 78. firmandi mei causa dixit: & mehercule, si nihil diceret, tacito 7 ipso officio, & studio, quod habebat erga propinquum suum, quemvis commoveret. Etenim, cum artifex ejusmodi sit, ut solus dignus videatur esse, qui in scena spectetur: tum vir ejusmodi est, ut solus dignus videatur, qui eò non accedat. Verum tamen, quid si, inquit, habes ejusmodi causam, ut hoc tibi planum sit faciendum, neminem esse, qui possit biduo, aut summum triduo, septingenta millia passuum ambulare: tamenne vereris, ut possis hæc contra Hortensium contendere? minimè, inquam. Sed quid id ad rem? Nimirum, inquit, in eo causa consistit. Quo modo? 79. Docet me ejusmodi rem, & factum simul Sex. Navius, quod si solum proferretur, satis esse deberet. Quod abs te, C. Aquilli, & à vobis, qui adestis in consilio, quæro, ut diligenter attendatis profectò intelligeris, illinc ab initio cupiditatem pugnasse, & audaciam: hinc veritatem, & pudorem, quoad perverit, restituisse. Bona postulas, ut ex edicto possidere liceat. quo die? te ipsum, Navi, volo audire: volo, inauditum facinus, ipsius, qui id commisit, voce convincti. Dic Navi diem. 8 Ante V. Kal. intercalareis. Bene agis, quàm longè est hinc in saltum vestrum Gallicanum? Navi, te rogo. Dec millia passuum. Optimè. De saltu dejicitur Quintius. quo die? possumus hoc quoque ex te audire? Quid taces? dic, inquam, diem. puderet dicere. Intelligo: verum & sero, & ne quicquam puderet, dejicitur de saltu. C.

P 3

Aquilli,

1. Vincere voluit. Hæc est lectio omnium ferè ætatum & librorum. Homotono placet voluit.

2. Tame si. S. Vict. & Pal. quint. sext. Tamen est, quod non videbatur absurdum Gulielmio. Supra quoque pro tantopere laborant, erat in iisdem item quarto & sexto, laborat.

3. Iudex accessetur. S. Victoris liber ita habuit in initio, sed eo dolere fecit accessit.

4. Contra Alphenum velitabaris. Est à Victorio forsitan. sanè primæ

edd. equitabat.

5. Quis cum ipse ulto deberet. Mirè heic paratragædiatur Lamb.

6. Cum à me peteret. S. Victoris & Pall. plures, cum & me per. forsitan cum ex me, inquit Gulielmius.

7. Ipse efficit & studio quod habebat erga, &c. Valgò exhibebat.

8. Ante quintum Kalend. intercal. &c. Sic Pall. omnes, sic liber Græc. neque aliter editiones Vett.

Aquillæ, pridie Kalen. intercalareis biduo post, aut ut
 statim de jure aliquis cucurrerit, non toto triduo ccc mil-
 lia passuum conficiuntur. O rem incredibilem! Ô cupidita-
 tem inconsideratam! Ô nuntium volucrum! Administrati,
 & satellites Sex. Nævii Romæ trans Alpeis in Sebulianis
 biduo veniunt. O hominem fortunatum, qui ejusmodi
 nuntios, seu potius Pegasos habeat. Hic ego si Crassi omnes
 cum Antoniis existant, si tu, L. Philippe, qui inter illos flo-
 rebas, hanc causam voles cum Hortensio dicere, tamen su-
 perior sim necesse est. Non enim quemadmodum puta-
 tis, omnia sunt in eloquentia, est quædam tamen ista perspi-
 cua veritas, ut eam infirmare nulla res possit. An antequam
 possideres, urbana possideres, misisti, qui curarent, ut do-
 minus de suo fundo à sua familia vi deiceretur? Utrum-
 libet elige. alterum incredibile est: alterum nefarium: &
 ante hoc tempus utrumque inauditum. Septingenta millia
 passuum vis esse decursa biduo? dic. negas? antè igitur
 misisti, malo. Si enim illud diceres: improbè mentiri videreris.
 cum hoc confiteris, id te admississe concedis, quod
 ne mendacio quidem tegere possis. Hoc consilium Aquillio, &
 talibus viris, tam cupidum, tam audax, tam temerarium
 probabitur? Quid hæc amentia, quid hæc festinatio, quid
 hæc immaturitas tanta significat? non vim? non scelus?
 non latrocinium? non denique omnia potius, quam jus,
 quam officium, quam pudorem? Mittis injussu prætoris, quo
 consilio? jussum sciebas? quid? cum jus sisset, tum mit-
 tere nonne poterat? Postulaturus eras. Quando? post dies
 xxx. Nempe si te nihil impediret, si voluntas eadem ma-
 neret: si valeres: denique si viveres. Prætor jus sisset. Opi-
 mor, si vellet, si valeret, si jus diceret, si nemo recusaret,
 qui ex ipsius decreto, & satisfacere, & judicium accipere
 vellet. Nam, per deos immortales, si Alphenus procura-
 tor P. Quintii, tibi tum satisfacere, & judicium accipere
 vellet: denique omnia, quæ postulares, facere voluisset, quid
 age, es? revocares eum, quem in Galliam miserat? At
 hic quidem jam de fundo expulsus: jam à suis diis pe-
 natibus præceptus ejectus, jam (quod indignissimum) suo-
 rum servorum manibus, nuntio atque imperio tuo, violatus
 esset. Corrigeres hæc, scilicet, tu postea. De cujusquam
 vita dicere audes, qui hoc concedas necesse est, ita te lacum
 cupiditatis & avaritiae fuisse, ut, cum postea quid futurum
 esset, ignorares, accideret autem multa posset: spem ma-
 leficis præsentis in incerto reliqui temporis eventu collo-
 cares? Atque hæc perinde loquor, quasi ipso illo tempo-
 re, cum te prætor jus sisset ex edicto possidere, si in pos-
 sessionem misisses, debuisses, aut poteris P. Quintium de
 possessione deturbare. Omnia sunt, C. Aquilli, ejusmo-
 di, quibus ut perspicere possit, in hac causa improbitatem, &
 gratiam cum inopia, & veritate contendere. Prætor te quem-
 admodum possidere jus sit? opinor ex edicto. Sponsio
 quæ in verba facta est? 2. SI EX EDICTO PRÆTORIS
 BONA P. QUINTII POSSESSA NON SINT. Redeamus
 ad edictum. Id quemadmodum jubet possidere? Num
 quid est causæ, C. Aquilli, quin, si longe aliter possedit,
 quam prætor edixit, iste ex edicto non possederit, ego
 sponsione vicerim? Nihil opinor. cognoscamus edictum.
 QUI EX EDICTO MEO 3. IN POSSESSIONEM VENE-
 RINT. De te loquitur, Nævi, quemadmodum tu putas.
 ait enim te ex edicto venisse tibi, quid facias, desinit: te
 instituit, tibi præcepta dat. EOS ITA VIDE TUR IN
 POSSESSIONE ESSE OPORTERE. Quomodo? QVOD

IRIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT, ID IRIDEM
 CVSTODIANT. QVOD NON POTERVNT ID AVFERRE,
 ET ABDCERE LICEBIT. Quid tum? DOMINVM, iugiter,
 INVITVM DETVDERE NON PLACET. Eum ipsum,
 qui fraudandi causa latitet: eum ipsum quem iudicio
 nemo defendat: eum ipsum, qui cum omnibus creditoribus
 suis malè agat, inustum de pradio detruis vetat. Proficienti
 tibi in possessionem prætor ipse, Sex. Nævi, palam dicit: ita
 possideto, ut tecum simul possideat Quintius: ita possideto,
 4. ut Quintio vis ne afferatur. Quid id quemadmodum
 observas? mitto illud dicere, eum, qui non latitarit, cui
 Romæ domus, uxor, liberi procurator esset: eum, qui tibi
 vadimonium non deseruisset: hæc omnia mitto: illud di-
 co, dominum expulsus esse de pradio, 5. domino à familia
 sua manus allatas esse ante fuis Larci familiaris 6. hoc dico.

* Nævium ne appellavisse quidem Quintium, cum si-
 mul esset, experiri posset quotidie: deinde quod omnia iudicia
 difficillima cum summa sua invidia, maximoque pe-
 riculo P. Quintii fieri mallet, quam illud pecuniarium iudicium,
 quod uno die transigi posset: ex quo uno hæc omnia nata,
 & profecta esse concedit. Quo in loco conditionem tuli,
 si vellet pecuniam petere, P. Quintium iudicatum solvi
 satisfacendum, dum ipse, si quid peteret, pari conditione
 recuteret. Ostendi, quam multa antè fieri convenit,
 quam hominis propinqui bona possideri postularentur,
 præsertim cum Romæ domus ejus, uxor, liberi essent,
 & procurator aequè utriusque necessarius. Docui,
 cum desertum esse dicat vadimonium, omnino vadimonium
 nullum fuisse: quo die hunc sibi promississe dicat,
 eo die ne Romæ quidem fuisse, id testibus me pollicentium
 planum facturum, qui & scire deberent, & causam, cum
 mentitur, non haberent. Ex edicto autem non potuisse
 bona possideri, demonstravi: quod neque fraudandi causa
 latitasset, neque exsilii causa solum vertisse diceretur.
 Reliquum est, ut eum nemo iudicis defenderit, quod contra
 copiosissimè defensum esse contendit, non ab homine
 alieno, neque ab aliquo calumniatore, atque improbo:
 sed ab Equite Romano propinquo, & necessario suo,
 quem ipse Sex. Nævius procuratorem relinquere antea
 confuisset: neque eum, si tribunos appellaret, idcirco minus
 7. iudicium pati paratum fuisse: neque potentia procuratorum
 Nævii jus ereptum: contra istum potentia sua tum tantummodo
 superiorem fuisse, nunc nobis vix respirandi potestatem dare.
 Quæsi, quæ causa fuisset, cur bona non venissent, cum ex edicto possiderentur,
 deinde illud quoque requisivi, qua ratione ex tot creditoribus
 nemo neque tum idem fecerit, neque nunc contra dicat,
 omnesque pro P. Quintio pugnent: præsertim cum in tali
 iudicio testimonia creditorum existimantur ad rem maximè
 pertinere. Postea sum usus adversarii, 8. refutatio,
 qui sibi eum nupes edidit socium, quem, quomodo nunc
 intendit, ne in vivorum quidem numero tum demonstrat
 fuisse. Tum istam incredibilem celeritatem, seu potius
 audaciam, protuli: confirmavi necesse esse aut biduo
 vcc millia passuum esse decursa, aut sextum Nævium
 diebus compluribus antè in possessionem misisse, quam
 postulat, 8. uti ei liceret bona possidere. Postea
 recitavi edictum, quod aperte dominum de pradio detru-
 di vetaret: in quo constitit, Nævium ex edicto non possedisse,
 cum confiteretur ex pradio vi detrusum esse Quintium.

1. Si nemo recusaret, qui ex ipsius, &c.] Gulielmii, & facilius 3. infra
 que linea tertia debebat vellet.

2. Si ex edicto, &c.] Ita ad unum edd. omnes & mss. nostri.

3. In possessionem venerint.] Vulgata, & veris.

4. Ut Nævius vis ne afferatur.] Vetus Hotomani codex, & non infre-
 quenter, olim publicatum, vis ne auferatur.

5. Dominus à familia sua.] Lambiniani, domi.

6. Hoc dico, &c.] Liber unus Hotomani præsertim hæc abscissa esse

duo folia. & multa desunt. nostri tamen sæcui vulgatos, isthæc omnia
 continent. solum Pal. pr. habet: hæc dice Nævium ne appellasse
 quidem. ceteri; hoc edicti unum ut appellasse quidem; vel, hic edicti nomen
 appellasse, &c.

7. Iudicium pati paratum.] Sic legit Hotomanus, at enim antiq. dis-
 serite iudicio pati, neque aliter Victorius, aut adeo nostri omnes.

8. Ut ei liceret bona possidere.] Sic Pall. tres priores; at reliquos &
 S. Vici. & Gron. item Vett. ead. uti eum liceret.

Quintium. **1** Omnino autem bona possessa non esse constituit: quod honorum possessio spectetur non in aliqua parte, sed in universis, quæ teneri, ac possideri possint. Dixi, Romæ domum fuisse, quò iste ne adspiraret quidem: servos complures, ex quibus iste possederit neminem, ne attigerit quidem: unum fuisse, quem attingere conatus sit: **2** prohibitum fuisse: quievisse. In ipsa Gallia cognovisti in prædia privata Quintii Sex. Nævium non venisse. Denique ex ipso facta, quem, per vim expulso socio, possedit, servos privatos Quintii non omnibus ejectos esse. Ex quo, & ex ceteris dictis, factis, cogitatisque Sex. Nævii, quivis potest intelligere, istum nihil aliud egisse, neque nunc agere, nisi uti per vim, per injuriam, per iniquitatem judicii, **3** totum agrum, qui communis est, suum facere possit. Nunc causa perorata, res ipsa, & periculi magnitudo, C. Aquilli, cogere videtur, ut, & atque eos, **2** qui tibi in consilio sunt, obsecret, obsecraturque P. Quintius per *fraternitatem*, ac *solitudinem* suam nihil aliud, nisi ut vestra naturæ, bonitatisque obsequamini: ut, **3** cum veritas cum hoc faciat, plus hujus inopia possit ad *miseritiam*, quam illius opes ad *crudelitatem*. Quo die ad te iudicem venimus, eodem die illorum minas, quas ante horrebamus, negligere cœpimus. Si causa cum causa contenderet: nos nostram perfacile cuivis probaturos statuebamus. Quò vitæ ratio cum ratione vitæ decerneret: idcirco nobis etiam magis te iudice opus esse arbitrati sumus. Ea res enim nunc **4** in discrimen versatur, utrumne possit se contra *luxuriam*, ac *licentiam* rusticana illa, atque inculta parsimonia defendere: an deformata, atque ornamentis omnibus spoliata, nuda, cupiditatis, & petulantizque addicatur. Non comparat se tecum gratia Q. Quintius, Sex. Nævii: non opibus, non facultate contendit. omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. Fatetur, se non bellè dicere, **6** non ad voluntatem loqui posse: non ab *afflicta amicitia* transfugere, atque ad florentem aliam devolare: non profusus sumptibus vivere: non ornare magnificè, splendideque convivium: non habere domum clausam pudori, & sanctimoniz: patentem, atque adeò expositam cupiditati, & voluptatibus: contra, sibi officium, fidem, diligentiam, vitam omnino semper horridam, atque aridam cordi tuisse. ista *superiora esse*, ac **7** plurimam posse his moribus sentire. Quid ergo est? *non usque eo tamen*, ut in capite, fortunisque hominum honestissimorum dominantur ii, qui reliqua bonorum virorum disciplina, & quantum & sumptum Gallonii sequi maluerunt, atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia, perfidiaque vixerunt. Si licet vivere eum, quem Sex. Nævius non vult: si est homini honesto locus in civitate, invito Nævio: si fas est respirare P. Quintium, contra nutum, ditionemque Nævii: si quæ pudore ornamenta sibi peperit, ea

potest contra petulantiam, te defendente, obtinere: spes est & hunc miserum, atque infelicem, aliquando tandem posse consistere. Sin & poterit Nævius id, quod libet, & *et libet, quod non licet*: quid agendum est? qui deus appellandus est? cujus hominis fides imploranda est? **7** qui denique questus, qui **8** moeror dignus inveniri in calamitate tanta potest? *Miserum est exturbari fortunis* **9**, omnibus: miserius est injuria. acerbum est ab aliquo circumveniri: acerbius, à propinquo. calamitosum est bonis everti: calamitosius, cum dedecore, funestum est à forti, atque honesto viro jugulari: funestius, ab eo, cujus **8** vox in præconio quartu profuit. indignum est à pari vinci, aut superiore: indignius, ab inferiore, atque humiliore. luctuosum est tradi alteri cum bonis: luctuosius, inimico. horribile est causam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere. **9** Omnia circumspexit Quintius, omnia periclitatus est, C. Aquilli: non prætorum modo, à quo jus impetraret, **11** invenire non potuit, **12** atque adeò ne unde arbitrari quidem suo postulare: sed ne amicos quidem Sex. Nævii quorum sæpe, & diu ad pedes jacuit stratus, obsecrans per Deos immortales, ut aut secum jure contenderent, aut injuriam sine ignominia sibi imponerent. Denique ipse **9**, *inimici vultum* superbissimum subiit, ipsius Sex. Nævii lacrymans **13** manum prehendit, in propinquorum bonis proscribendis exercitatum: obsecravit per fratris sui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipsius conjugem & liberos, quibus propior P. Quintio nemo est, **13** ut aliquando misericordiam caperet; aliquam, si non propinquitatis, at ætatis suæ; si non hominis, at humanitatis rationem haberet: ut secum aliquid, integra sua fama, qualibet, dummodo tolerabili, conditione transigeret. Ab **10**, ipso repudiatus, ab amicis ejus non sublevatus, ab omni magistratu agitatus, atque **14** perterritus, quem, præter te appellet, habet neminem: tibi suas omnes opes, fortunasque commendat, tibi committit existimationem, ac spem reliquæ vitæ, Multis vexatus contumeliis, plurimis jactatus injuriis, non *terpū* ad te, sed *miser* confugit, è fundo ornatissimo dejectus, ignominia omnibus appetitus cum illum in suis paternis bonis dominari videret, ipse filiz nubili dotem conficere non posset, *nihil alienum* tamen vita superiore commisit. Itaque te hoc obsecrat, C. Aquilli, **9**, ut, quam existimationem, quam honestatem in iudicium tuum propè acta jam ætate, decursaque attulit, eam liceat ei secum ex hoc loco efferre: neis, de cujus officio nemo unquam dubitavit, sexagesimo denique anno, dedecore, macula, turpissimaque ignominia notetur: ne ornamentis ejus omnibus Sex. Nævius *pro spoliis* abutatur: ne per te ferat, quo minus, quæ existimatio P. Quintium usque ad senectutem perduxit, eadem usque ad rogam profuatur.

1. Omnia autem ista.] Est à libris Hecomani. nam nostri subscribunt receptæ scripturæ, omnia autem, &c.
2. Qui tibi in consilio sunt.] Lambinus adfert, sed contraeuntibus edd. aliis & mss. nostris.
3. Cum veritas cum hoc faciat.] Est puto à Victorio. certè antiquæ edd. cum veritas hoc faciat.
4. In discrimen versatur.] Pal. sextus non admittit vocem *versatur*. ceteri eam habent, sed præterea in *discrimine* legunt.
5. Petulantizque addicatur. Non.] Annotatum est ad oram Pal. quart. deesse duas dictiones perscribendas post *addicatur*, sed eas non ponit.
6. Non ad voluntatem loqui posse.] Mallet Lambinus *voluptatem*.
7. Qui denique questus, &c.] In Pal. sec. nulla est lacuna. sed in ceteris occurrit vacuum adeo ut aliquid dehi.

8. Moeror dignus inveniri in calamitate, &c.] Vocula in existat in nostris omnibus; placebat Gulielmo, qui adnotarat ad *dignus*, id est *adnotat*.
9. Vox in præconio quartu profuit.] Nuper natæ excluserant præpositiunculam in.
10. Omnia circumspexit Quintius.] Pal. prim. sec. tert. habent hec iterum lacunam duorum verborum.
11. Invenire non potuit.] Si standum est auctoritate mss. abjicienda hinc erit negatio.
12. Atque adeò ne unde.] Sic quoque nostri.
13. Manum prehendit.] Restituit iterum veterem scripturam.
14. Ut aliqua idæ misericordiam caperet; aliquid si non, &c.] Lambinus, *miseritiam* capere.
15. Perterritus.] Sic & Plautus Moscellaria & Trinummus. Guliel.